గాడిద కాగితాల్ని తింటుంది. కాని అదే దాని ఆహారంకాదు. మిట్టపెల్లి లక్ష్మణ్ కాగితాల్ని తింటాడు. అతనికి అదే ఆహారం. కనిపించిందాని మీదల్లా ఏదో ఒకటి రాస్తాడు. తోచిన దానిమీదల్లా మాట్లాడుతాడు. మైకు దొరికితే వదలడు.

గాడిద

బి.ఎస్. రాములు

మిట్టపెల్లి లక్ష్మణ్‌కు ఈ మధ్యే యాభై ఏళ్లుపడ్డాయి. అతని రచనలన్నీ సంకలించి ఈ యాభయ్యవ ఏట ఒక పుస్తకం వేద్దామని మిత్రులు నిర్ణయించారు. అతని మిత్రులతో, మిట్టపెల్లి లక్ష్మణ్ స్వర్ణోత్సవ సమితి, అంటూ ఒకటి ఏర్పడింది. ఈ సమితి మూడు కార్యక్రమాల్ని నిర్ణయించుకుంది. ఒకటి అతని రచనల సమగ్ర సంకలనం. రెండు సావెనీరు. మూడు సన్మానసభ. సన్మాన సభలో వీటిని ఆవిష్కరించాలి. తన రచనల్ని సేకరించి విభాగాలు చేసి ఇవ్వడం లక్ష్మణ్ బాధ్యతే. ఒక్కడితో కాని పని అవడంతో దానికి ఒక సంపాదక వర్గం ఏర్పడింది.

'మిట్టపెల్లి లక్ష్మణ్ స్వర్ణోత్సవ సమితి' పేరిట ఓ కరపత్రం, చందాల బుక్కులు అచ్చొత్తించారు. వాళ్లపని వాళ్లు చేస్తున్నారు. లక్ష్మణ్ సొంత బావమరిది తన బావగారి సన్మానం తన సన్మానం లాగే అన్నీ తానై అందర్నీ ముందుకు కదిలిస్తున్నాడు.

లక్ష్మణ్ తన రచనలు ఇన్నాళ్లకైనా ఒక సంకలనంగా వెలుగు చూడబోతున్నందుకు ఎంతో సంతోషించాడు. ఎంతో ఉత్సాహంతో అందర్నీ కలిశాడు. పనులూ, పైసలూ సానుకూలమవుతున్నాయి. మిగతా పనులు స్వర్ణోత్సవ సమితి చూసుకుంటోంది. ఇక అతని రచనల్ని కూర్చి ఎన్నిక చేయడమే తరువాయి.

లక్ష్మణ్ ముప్పయి ఏళ్లుగా తాను రాస్తూ వస్తున్న రచనల్ని వీలైనంత మేరకు జాగ్రత్త చేస్తూ వస్తున్నాడు. ఈ మధ్య అతని బిడ్డ సుజాత కూతురు 'నిర్నిద్ర' తన ఆటల్లో భాగంగా కొన్ని కాగితాల్ని చంపేసింది. అతని కొడుకు జగన్... కొడుకు 'హెత్వాసన్' గాలిపటాల కోసం కొన్ని చింపుకుపోయాడు. మనుమలు మనుమరాళ్లు నడిఇంట్లో చేసే కాలకృత్యాలు తీయడం కోసం చింపుకున్న కాగితాలుపోగా మిగిలినవి రెండు గూళ్లల్లో ఉన్నాయి. చదివిస్తామని తీసుకెళ్లి తిరిగి ఇవ్వని రచనలెన్నో తేలక బాధపడిపోయాడు లక్ష్మణ్. తన సర్వీసు బుక్కులో ఇంక్రిమెంట్లు, ట్రాన్స్‌ఫర్లు, లీవులు ఎంట్రీ చేసినట్టుగా ఓ బుక్కు పెట్టి ఏ రచన ఎప్పుడు చేశాడు. ఏ పత్రికలకు పంపాయి. ఏఏ పత్రికలు తిప్పి పంపాడు. ఏ పత్రికలో అచ్చయింది. దానికైన ఖర్చెంత, వచ్చిన ప్రతిఫలం ఎంత, అది రాయడానికి గల నేపథ్యం, సందర్భం. దానిపై ఎవరు ఎపుడు ఎలా అభిప్రాయం వెలిబుచ్చారు వగైరా ఆ బుక్కులో ఎంట్రీ చేసి ఉంటే ఎంతో బాగుండేదని ఇప్పుడు బాధపడ్డాడు.

ఆ పత్రికలు, పుస్తకాలు ముందేసుకుని ఓ రోజంతా కూర్చున్నాడు లక్ష్మణ్. తన రచనల కటింగ్స్ అన్నీ వాటినించి తీసి ఫైలు చేశాడు. వాటిని ఎలా విభాగీకరించాలో తెలియరాలేదు. తాను ఎన్నో సంఘాల్లో, ఉద్యమాల్లో పని చేశాడు. ఎన్నో ప్రసంగాలు చేశాడు. ప్రకటనలు చేశాడు. ఖండనలు ఇచ్చాడు. తీర్మానాలు రాశాడు. పత్రికల్లో అవి పడ్డ కటింగ్స్, కార్యదర్శి నివేదికలు, గేయాలు, కథలు, కవితలు, కొన్ని సంపాదకీయాలు, ముందు మాటలు, సమీక్షలు, విమర్శలు, పత్రికలకు విభిన్న సమస్యలపై, సందర్భాలపై రాసిన లేఖలు... ఇలా రాతలో ఎన్ని ప్రక్రియలున్నాయో అన్నిట్లో కెలికినట్లుగా ఉన్నాయి రచనలన్నీ.

లక్ష్మణ్‌కు జీవితకాలంలో ముప్పయి అయిదేళ్లుగా స్నేహితుడుగా కొనసాగుతున్న క్లాసుమేటూ —రచయితా "అయినవాడు చింతకింది అవిశ్రాంత" ఒక్కడే ఉన్నాడు. ఇటీవల ఒక యువరచయిత్రి కుప్పునపు చీరెల కోవేరి" పరిచయమై స్నేహంగా మారింది. యాభయిఏళ్ల వయస్సులో, తన ముప్పయ్యేళ్ల సాహిత్య సేవలో వెలువరించే అతని రచనల సమగ్ర సంకలనం కోసం సంపాదవర్గంలో చేర్చుకునేందుకు అన్నివిధాలా అందుబాటులో ఉన్నది ఈ ఇద్దరే. మీరెట్లా అయిడియా యిస్తే అట్లా విభాగాలు చేద్దాం అని వాళ్లు ఫస్టు రీడింగ్ బాధ్యతలు లక్ష్మణ్‌కే అప్పగించారు.

కుప్పునపు చీరెల కోవేరి మొదట లక్ష్మణ్‌కు అభిమానురాలుగా కోడలు వరుసలో అంకుల్ అంటూ పరిచయంలోకి వచ్చింది. ఆమె కె.సి. కోవేరి అనేకలం పేరుతో రాస్తుంది. కావేరి అనే పేరును కావాలనే కోవేరిగా మార్చుకున్న ఆమె ఎం.ఏ.ఎం.ఫిల్ చేసినా ఏదో ఊళ్లో చిన్న బడి పంతులమ్మగా పని చేస్తోంది.

లక్ష్మణ్‌తో సమానంగా చర్చలకు దిగుతూ ఇపుడామె అతని వయస్సునూ —అనుభవాల్ని ధిక్కరించి అదీ ఇదీ సూచిస్తూ ఉంటుంది. అవిశ్రాంతతో కలిసి ముగ్గురు కలిసి ముచ్చటిస్తూ

ఉంటారు. లోకంలోని విషయాలన్నీ వారివే.

కావేరి తనకు లెక్చరర్ మొగుడు ఎలా అయితే దొరుకుతాడు అని అంచనాల్తో కుస్తీ పడుతుంది. కట్నంతో అయితే ఎంత —ఎలాంటి మొగుడు దొరుకుతాడు. కులాంతరమైతే ఎలాంటి మొగుడు, ప్రగతిశీల భావాల మొగుడైతే ఎలా ఉంటాడు. ఏది ఎంత ఖర్చు —ఏ మొగుడైతే తక్కువ ఖర్చులో లెక్చరర్‌గా దొరుకుతాడో అని అంచనావేస్తుంది. అవిశ్రాంతకు తెల్సిన పెళ్లి కాని కుర్ర లెక్చరర్ల ఆశల గురించి, అభిరుచుల గురించి, వాళ్ల కులాల గురించి, కులాల పట్టింపుల గురించి ఆరా తీస్తుంది. ఆమె ఆరాలు అన్నీ చూస్తుంటే ఆమె అవిశ్రాంత నుండి కుర్ర లెక్చరర్ల వివరాలు సేకరించడం కోసం తన స్నేహం చేస్తుందా, తన స్నేహం కోసం అవిశ్రాంతను కలుపుకుందా అని లక్ష్మణ్‌కు అప్పుడప్పుడు అనుమానం వస్తుంది.

ఆమె చర్చల్లోని సెంటర్ పాయింట్, ఆశలు అన్నీ చూస్తుంటే తక్కువ ఖర్చుతో మంచిమొగుణ్ణి సంపాదించడంలో భాగంగానే ఆమె స్త్రీవాద కథలు, కవితలూ గట్రా రాస్తోందా అని లక్ష్మణ్ జుట్టు పీక్కున్న ఘటనలు లేకపోలేదు. కానీ అదేంటోగానీ లక్ష్మణ్‌కు కావేరి అంటే ఏదో సాన్నిహిత్యం. ఆమె తన కూతురైతే భరించగలడు. కానీ కోడలైతే భరించలేడు. అతను ఆమెను కూతుర్లానే భావిస్తున్నాడు. ఆమెలో తన బాల్యాన్ని చూసుకుని మురిసిపోతుంటాడు. కావేరితో చర్చల్లో దిగినప్పుడల్లా తాను తిరిగి పాతికేళ్ల కుర్రాడైపోయినంత ఉత్సాహంగా ఉంటాడు. కావేరి వయస్సులో తాను ఆ కాలంలో కావేరిలానే ఎన్నెన్ని చర్చలు చేశాడో, ఎన్ని గోష్ఠులు, సభలు పెట్టాడో... ఎన్ని పుస్తకాలు చదివాడో... పత్రికలకు ఎలా ఉత్తరాలు రాసేవాడో చెప్తూ —లక్ష్మణ్ తన యౌవనకాలాన్ని ఉత్తేజంగా వర్ణిస్తుంటాడు. ఎన్నిసార్లు ఎన్ని రచనలు పంపినా ఒక్క రచనా అచ్చేయని పత్రికా సంపాదకులకు ఆకాశరామన్న పేరుతో ఎన్ని బండబూతులు తిడుతూ ఉత్తరాలు రాసేవాడో... తన రాత గుర్తుపట్టకుండా మరొకరితో రాయించి వేరే ఊరునుంచి పోస్టులో వేయించేవాడు.

అప్పుడు ఆ కాలంలో పత్రికలకు విలేఖర్లంటూ వేరే ఉండేవారు కాదనీ, తాను ఉద్యోగం చేస్తూనే దినపత్రిక విలేఖరిగా పనిచేసిన కాలంలో ఎవర్ని ఎలా హడలగొట్టిందీ, తనకు అధికారులంతా ఎలా భయపడేవారో... చింతకాయలు దులిపినట్టు గలగల వర్ణిస్తుంటాడు. ఏయే సంఘాల్లో ఏయే పదవులు నిర్వహించిందీ, ఎలా గ్రూపులు కట్టి తమ ప్యానల్‌ను గెలిపించిందీ ఎమ్మెల్యేగా గెలిచినంత సంతోషంగా గొప్పపోతూ చెప్పుంటాడు. వాటిలో కొంచెం చాదస్తం, కొంచెం ఆధిక్యతాభావం ఉన్నప్పటికీ కావేరి వాటిని ఎంతో ఆసక్తిగా విన్నట్టే ఉంటుంది. అవిశ్రాంత లేకపోతే ఇద్దరివంతూ తానే మాట్లాడతాడు. కావేరి ఆ

జేబుదొంగతో పెళ్ళిళ్ళ పేరయ్య మీకు నలుగురు అబ్బాయిలు అంటాగా ఏ డిపార్ట్‌మెంట్లలో పనిచేస్తున్నారో కాస్త సెలవిస్తారా? పెద్దోడు— హైవేస్, మధ్యోడు— రైల్వేస్, మూడవవాడు— బ్యాంక్స్, నాలుగవ వాడు బస్టాండ్ ఇంతవరకు ఎవరూ పట్టుబడలేదు. నన్నుమించినవారే!

కాలంనాటి పత్రికలు, రచయితలు, సమాజం, వారి భావాలు తీరుతెన్నులు, సంగతులు ఎలా ఉండేవో లోతుగా తెలుసుకోవడానికి వీళ్లిద్దరే ఆమె సోర్స్. వాటిని ఇప్పటి కోణంలో ఎలా రాయాలా అని ఆలోచిస్తూ ఆసక్తిగా వింటూ ఇంటివద్ద డైరీలో అదంతా నోట్ చేసుకుంటూ ఉంటుంది. అంతమంచి స్నేహితులు ఎలాంటి అహంకారాలు లేకుండా దొరకడం కావేరి అదృష్టమే.

లక్ష్మణ్ రచనల్ని కావేరి పెద్దగా చదవలేదు. అతనే ఊరిస్తూ చెప్తుంటే చెవులు రిక్కించి వినేది. వీళ్ల సాహిత్య సేవకు లక్ష్మణ్ భార్య ఊర్మిళ నిజమైన సాహిత్యసేవ చేస్తూ కావేరి తన కూతురన్నట్టే మురిసిపోతుండేది. ఊరగాయల రామలచ్చిమి అనే పేరు బాగాలేదని 'ఊర్మిళ' అని పెట్టుకున్నాడు భర్త లక్ష్మణ్. సాహిత్య సేవలో భాగంగా కావేరి వద్దు వద్దంటూనే సాహిత్యంతో పాటు టీ టిఫిన్లు కూడా కడుపులో వేసుకుంటూ "థాంక్స్ ఆంటీ" అంటూ వీడ్కోలు తీసుకునేది.

లక్ష్మణ్ అంచనాలకు భిన్నంగా, "లక్ష్మణ్ స్వర్ణోత్సవ సమితి" విరాళాలు, సావెనీర్లో ప్రకటనలు, పైసల వసూళ్లు వేగం పుంజుకున్నాయి. లేక లేక మన కులంలో యింత గొప్ప రచయిత పుడ్తే ... సహకరించరా ... ఇన్ని లక్షలు సంపాదించి ఏం చేస్తారు. ఇంతమంది కుల బాంధవులుండి మన వాన్ని మనం సత్కరించకపోతే ఎట్లా ... మరోవరో లక్ష్మణ్‌గారి బావమరిది విరాళాలు సేకరిస్తూ విజృంభిస్తూ ఉన్నాడు. పూటకో అద్భుతం అంటూ వార్తలు తెస్తున్నాడు. అవి విన్న కొద్దీ లక్ష్మణ్‌కు ఆనందం పెరిగే బదులు గుబులు ఎక్కువకాసాగింది.

లక్ష్మణ్ యింతకాలం గుండెల్లో గుబులన్నది లేకుండా జీవించాడు. అతని డిపార్టుమెంటు అధికారులు కూడా అతన్ని చూసి లోలోపల భయపడేవాళ్ళు. అన్ని పార్టీల ఛోటా మోటా నాయకులు అతన్ని మలచుకోవాలని నమస్కారాల్తో ... పెళ్ళి, పురుళ్ళ ఆహ్వానాల్తో గౌరవిస్తూ ఉండేవారు. ఇతర రచయితలకు, సంఘాలకు అతనంటే పెద్ద హడల్. ఎంతో అవగాహన గల ఆర్గనైజర్, రచయిత అని అతనికి పేరు.

అతని రచనల్తో అతని గతమంతా గుర్తొచ్చింది. ఇపుడా జీవితాన్ని వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే ఎందుకో గుబులవుతున్నది. తనకు తన గతంలో, బాల్యంలో చెప్పుకోవడానికి ఘనతంటూ ఏమీ లేదు. పేదరికపు బాల్యం, పక్కింటివాళ్ళు అన్నం, కూరలు మిగిలినై తీసుకుపోండి అని అంటే గబగబా పరిగెత్తేవాడు. అందులో మిగిలింది అన్నం కూరలు కాదని ఆ గిన్నెల్ని తోమి యివ్వడం కోసమే ఆ కాస్త మిగిల్చారని తెల్సు. అయినా అడగలేని అశక్తత. బాల్యంలో కోతి కొమ్మమాట బొంగరాలు గిల్లి దండ ... పండుగ సెలవుల్లో ఎవరింట్లోనో గవ్వలుతో పచ్చీసు ఆట ... అయ్య అడుక్కొచ్చిన అంగీలు నిక్కర్లు ,, బర్రెల ... కోసం పోట్లాటలు ... స్కూల్లో పోసే పాలు టిఫిన్ల కోసం వెంపర్లాట ... స్కూలుకు సెలవుంటే దుఃఖం వచ్చేది. ఇంట్లో మక్క గట్క మహ కడుపునొచ్చేది. స్నేహం చేయబోతే అందరూ తిట్టి తరిమేసేవాళ్ళే ...

ఇపుడా జీవితాన్ని తిరిగి చూసుకుంటే... ఎక్కడికో పాతాళంలోకి పడిపోతున్నట్టుగాఉంది. సమాజంమీద తనలో పేరుకుపోయిన కసితో తాను ఎలా విజృంభించాడు. జీవితాన్ని గెలుచుకోవాలనుకున్నాడు. లంచాల,పైరవీల పోటీలో అది సాధ్యంకాలేదు. ఈ సమాజంపట్ల మరింత కసి... సంగాలు... సాహిత్యం.. సాహిత్యోసంగాలు... ఇక వెనక్కితిరిగి చూసుకోలేదు. ముందుకే సాగిపోయాడు. ఇపుడు చూసుకుంటే ఏముంది... తానీ మత్తులోపడి ఎంతో జీవితం కోల్పోయాడు. ఎన్నో అవకాశాల్ని వదిలేసుకున్నాడు. ఎన్నో ప్రమోషన్లు రాకుండా పోయాయి. కొన్ని ప్రమోషన్లు రాకుండా చేయబడ్డాయి.

తాను నిజంగా పొడిచేసిన పెద్దపోరాటాలేవీ లేవు... సమాజం ఏమేరకు ముందుకు సాగాలో అంతమేరకే కదులుతున్నది. ఇటుచూస్తే... రచయితగా పెద్దగా పొడిచేసే రచనలంటూ, నాలుగు కాలాలపాటు నిలబడగలిగే రచనలు ఏమీ చేయలేదు. తాను ఇంతకాలం ఆత్మవంచన చేసుకొన్నాడా.. లేదా పొగడ్తలు.. సంగాల్లో పెత్తనం మత్తులోపడి జీవితాన్నే నిర్లక్ష్యం చేశాడా.. తనకు తాను అన్యాయం చేసుకొని తన కుటుంబానికి అన్యాయంచేసి సమాజానికేదో మేలు చేస్తున్నానని మనస్సులో నిద్ర .... తాను అవిశ్రాంత్‌లా జీవితాన్ని ఎందుకు గెలుచుకోలేకపోయాడు. తాను రెండుపడవల్లో అటోకాలు ఇటో కాలువేసి దేన్లోకాకుండా రెంటినడుమమునిగిపోయాడా. లేకపోతే తనకూతురు, తనకొడుకూ కె.పి. కావేరిలాగానైనా చదువుకోలేక పోయారెందుకని... అవిశ్రాంత పిల్లలు, ట్రాంబేలోని రాజేశ్వరి పిల్లలు ఎంత ఎదిగిపోయారు...

డాక్టర్! డాక్టర్! వొళ్ళంతా దురదగా ఉంది ఎన్ని మందులు వాడినా తగ్గటం లేదు. దీనికి తొందరగా నివారణోపాయం చెప్పండి. ఇదిగో ఈ ట్యాబ్‌లెట్లు రోజుకు మూడు పూటలా వేసుకో
పేషెంట్: నేను ఎన్ని మాత్రలు మింగినా తగ్గడం లేదు.
డాక్టర్: ఇవి దురద తగ్గడానికి కాదయ్యా నీ గోళ్ళు పెరగడానికి తెల్లారే సరికి గోళ్ళు పెరుగుతాయి.
పేషెంట్: ఆఁ!

పది పదిహేను రోజులుగా లక్ష్మణ్ అకస్మాత్తుగా ముసలితనం మీద పట్టట్టుగా చావుదగ్గర పడ్డవాడెలా నిర్వేదంగామారిపోవడం చూసి బార్య ఊర్మిళ ఉలిక్కిపడింది.

"ఆ రచనల్ని వారం రోజులు చదివి చదివి గట్టయిపోయిండు..." వాపోయింది ఊర్మిళ. "అవి యివ్వండి ఆంటీ... నేను చదివి యిస్తాను" అని ఊర్మిళ వాటిని పట్టుకెళ్ళింది. వారంరోజుల్లో చాలామేరకు చదివేసి లక్ష్మణ్ అంకుల్‌తో శనివారం సాయంత్రం చర్చకు కూర్చుంది కావేరి. అవిశ్రాంత్ ఆరోజు ఏదో ఊరెళ్ళాడు. అవీ యివీ జోక్సువేసి నవ్విస్తూ ఆనక అసలు విషయంలోకి వచ్చింది కావేరి.

"మీ కవితలు నాకు చాలా నచ్చాయి"

"ఏ కవితలు"

"ముఖ్యంగా 'ధన్యం' అనే శీర్షికతో కట్టా...ఓ చీపురుకట్టా... నిన్ను నటియింట్లో నా దేవుని గూట్లో పెట్టా... నీకు రోజు కొబ్బరికాయకొట్టా... నిన్నా సున్నితమైన చేతులు ముట్టా... నీ బతుకు ధన్యం అట్టా... నేనైనా కాకపోతిని ఆమె చేతిలోని చీపురుకట్టా... ఆమె నన్నలాగుప్పిటలో పట్టా... ఊడుస్తూ నేనామె సింగుల్ని అటూ యిటూ నెట్టా... నాజీవితం ధన్యం కాదెట్టా...' ఈ కవితలో మీరు అంత చిన్నవయసులోఇంత సింబాలిక్‌గా మమ్మల్ని మీరు చీపురుకట్టతో పోల్చుకోవడం... ఆమె చేతులుతాకి పవిత్రమైనందున ఆ చీపురు కట్ట పవిత్రమైందని దాన్ని ఇంట్లో మీదేవుడి గూట్లో... దేవతలాగా పూజిస్తాననడం... ఎంత గొప్ప ఉదాత్త కవిత్వం... ఈ అంత్యప్రాసల కవిత్వం పాతపడితే పాతపడి ఉండొచ్చు. కాని ఆమె చేతులు తాకిన చీపురుకట్టను పూజిస్తాననడం...నిజంగా మీకు ఆనాడే గొప్పదళిత దృక్పథం పీడిత వర్గ దృక్పథం, స్త్రీవాద దృక్పథం ఉండేవి అనడానికి చక్కని తార్కాణం అంకుల్".

లక్ష్మణ్ మనస్సు ఎక్కడికో పోయింది. బాంబేలోని ట్రాంబేలో మనుమరాలుతో ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతున్న కస్తూరి రాజేశ్వర పక్కవీధిలో ముప్పయి అయిదేళ్ళక్రితం లంగామీదిరి చెక్కి ఓణీ జారిపోతుంటే తెల్లారితేవగానే వాకిలూడ్చే దృశ్యంతో లక్ష్మణ్ మనస్సులో ప్రత్యక్షమైంది. అతని పెదవులపై ఒక మెరుపు మెరిసింది. ఊర్మిళకు ప్రాణంలేచి వచ్చింది. చాయ్ చేసుకురానులేచింది. లక్ష్మణ్ మళ్ళీ నిశ్శబ్దమైపోయాయే.

"నా బొందలా ఉందా కవిత్వం, ఇంకా అందులో స్త్రీవాద, వర్గవాద, దళితవాద దృక్పథాలున్నాయా. ఏదో పెళ్ళికాకముందు భావకవిత్వంలోపడి నా ఊహా ప్రేయసిని నాకు తోచినట్టు వర్ణించాను. ఇప్పుడే కవిత సంకలనం ప్రచురిస్తే నా పరువు పోతుంది. ఆ కాలంలో నేను నిజంగానే ఎవర్నో ప్రేమించాననుకుంటారు" అంటూ చిన్న అబద్ధం ఆడాడు.ఊర్మిళకు వినపడాలని గట్టిగానే అరిచాడు.

"లాల్‌బహదూర్‌శాస్త్రి చనిపోయినప్పుడు... మీరు రాసిన ఈ కవిత ఎంతో బాగుంది అంకుల్. 'పొట్టివాడు. మహాగట్టివాడు... పేదరికపు సృష్టివోడు... హిమాలయాలలో ఎదిగిన మట్టిమహామనిషివాడు..."

"చాలు. చాలు ఎవరైనా వింటే నవ్విపోతాడు... పైగా ఎప్పుడు నా అవగాహన మారింది గదా. పాలకవర్గ ప్రభుత్వాధినేతల గురించి రాయడం పాలకవర్గాలకు కొమ్ముకాయడమే... ఈ కవితను ప్రచురిస్తే ఇప్పటి నా పరువే కాదు... ఇప్పుడు ముఖ్యమంత్రి మీదా, మంత్రిల మీదా, ప్రధానమంత్రుల మీదా పంచరత్నాలు రాసే కవులను ఎంతో విమర్శిస్తున్నారు. మా వయసుతో నువ్వేం చేశావు... మా చెప్పొచ్చావులే... అంటూ మళ్ళీ బొట్టూ కాటుక కుచ్చిళ్ళు గురించి కవిత్వం రాయడం మొదలెడతారు వాళ్ళు..."

"ఇది చాలా బాగుంది అంకుల్. మాతో వైరుధ్యాల సూత్రాన్ని గుప్పిట పట్టినట్టుంది. "నీవు అడ్డం, నేను నిలువు. నీవు తూర్పు పడమరలు, నేను ఉత్తరదక్షిణాలు. నీవు నా హృదయాన్ని చీల్చుతావు. నీ కోసం నన్ను నేను రెండు సగాలుగా చీల్చుకుంటాను. దూరం నుండి చూసేవారికి మనిద్దరం ఒక్కటే అనిపిస్తాం. దగ్గరగా చూస్తేనే తెలుస్తుంది. కానీ నీవూ వేరని... మనం ఎన్నడూ కలవలేమని. కానీ మనం కలిసి ఉంటేనే బట్టలేరు. విడిపోతే నీవూ మాలే. నేనూ మాలే. నీవు పడుగు, నేను పేక, నేను పరివి, నేను నాడెను. "అలాగే... ఎమర్జెన్సీని ఏను శాసనపర్వంగా పొగిడిన ఈ కవిత చాలా బాగుంది అంకుల్..." అంటూ ఆ కవితను చదువబోయింది కోవేరి.

"ఆపాడు" అంటూ ఆ కవితల ఫైలును లాక్కున్నాడు లక్ష్మణ్... కోవేరి రెచ్చిపోయింది గొంతు పెంచింది...

"ఏంటి అంకుల్ దౌర్జన్యం... మీ గతాన్ని... మీ సాహిత్య పరిణామక్రమాన్ని చదివి తెలుసుకునే హక్కు అందరికీ ఉండాలి... అంకుల్ డౌన్ డౌన్... అంకుల్ డౌన్..." అంటూ మద్దతు కోసం ఊర్మిళ ఆంటీ వద్దకు పరిగెత్తి చాయ్ పట్టుకొచ్చింది. చాయ్‌లు పూర్తయ్యాక ప్రారంభించాడు లక్ష్మణ్.

"ఇవన్నీ ఇప్పుడు బాగా లేవు. కంచిక చెర్లకోటేశు గురించి ఎందుకు రాయలేదు. శ్రీకాకుళ ఉద్యమం గురించి కాకుండా దాన్ని అణచివేసిన వెంగళ్రావు గురించి అనుశాసనపర్వంలో ప్రశంసించడం... ఈ చెత్తంతా తొలగించాలి..."

కోవేరి రెచ్చిపోయింది" అలా తొలగించడానికి వీల్లేదు. బుద్ధుడు... మార్క్స్... అంబేద్కర్... చలం... చిన్నప్పట్నించి ఏం చెప్పారో... ఆ కొటేషన్ల మీద యుద్ధం చేసే మీరు ఇప్పుడేం మాట్లాడారో అందరికీ తెలియాలి. వాళ్ళ భావాల్ని వందల వేల ఏళ్ళుగా తెలుసుకుంటున్నాం... మీ బావాలు ముప్పయి ఏళ్ళకే ఎట్లా పాతబడ్డాయి. నో నెవర్... మీరు పాతబడ్డాయని అన్నంతమాత్రాన మేం అంగాకరించం వాటిని తెలుసుకుంటారు..."

అకస్మాత్తుగా లక్ష్మణ్ కళ్ళల్లో ఏళ్ళు తిరిగాయి. వెక్కి వెక్కి పడ్డాడు. జీవితంలో ఎన్నడూ ఇతరుల్ని పట్టించడమే తప్ప ఏడ్వడం ఎరుగని తన భర్త పట్టడం ఊర్మిళకు అదోలా ఉంది. కంగారుపడిపోయింది. తనను తాను కంట్రోలు చేసుకొని కళ్ళు తుడుచుకుని అన్నాడు లక్ష్మణ్. గతంలో ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో రెండు రోజులపాటు యూనివర్సిటీ లైబ్రరీలోని వేల గ్రంథాలను చూసిన విషయం గుర్తొచ్చింది. ఎన్నిగ్రంథాలు ఎన్ని సబ్జక్టులు.... ఎన్నివేల పరిశోధనలు,,, ఎన్నివేల కథలు, నవలలు... ఎన్ని వందల సంవత్సరాల ఆజ్ఞానసముద్రంలో, ఆక్యుపంచ సాహిత్యంలో తానెంతో తాను రాసిందెంత... సముద్రంలో నీటిచుక్క... ఉద్వేగాన్ని చేసుకుంటూ అన్నాడు లక్ష్మణ్."

నిజం చెప్పినా... కోవేరీ... నేనో గాడిదను. గాడి తప్పిన గాడిదను ఏ బూడిదలోనైనా పొర్లే అడ్డగాడిదను. చుట్టూ నలుగురు అహో... ఒహో... అంటే ఆ పొగడ్తల బూడిదనే పన్నీరనుకునే పెయ్యంతా పూసుకున్న కీర్తిదురద గాడిదను... కుక్క చేసే పనిని గాడిదలా చేసి వీపు పగులగొట్టించుకున్న రచయితను. ఒక్క లాఠీ దెబ్బతినకుండా దీని జోలికి పోకుండా పరమావధిగా ఎందరో రచయితలు ఎంత గొప్ప రచయితలైపోయారు... వాళ్ళే ఒక నా ఆదర్శం... వాళ్ళ రచనల్లో ఎంత వినయం... ఎంత లోతు.... ఎంత సమగ్రజీవితం... ఆవేశంగా చెప్పుకుంటూ పోయాడు. నస్సత్తువుగా చేరగలబడి కళ్ళు మూసుకున్నాడు... అతని మనస్సులో... ఏవేవో దృశ్యాలు...

"ఏమైంది అంకుల్..."" అంటూ ఆందోళనపో

యింది కావేరి. భర్త నుదిటి మీద సానునయంగా చేయి వేసింది ఊర్మిళ.

"నాకేమి కాలేదు. దయచేసి నన్ను ఒంటరిగా వదిలివేయండి..." అంటూ అక్కడ నుంచి లేచి పోయాడు లక్ష్మణ్. తాను రాసిన సెక్స్ కథను కూడా కావేరి చదివేసి ఉంటుందా... "ఇద్దరు భర్తల ప్రమీల ప్రేమ" కూడా చదివేసిందేమో... తన గురించి ఎంత నీచంగా ఫీలవుతున్నదో కావేరి... ఇవన్నీ ఆ వ్యంగ్యంలో భాగమేనేమో.."

మరుసటి రోజు అవిశ్రాంతను తీసుకొని ఆదివారం ఉదయమే కావేరి లక్ష్మణ్ ఇంట ప్రత్యక్షమైంది. సంపాదక వర్గం సమావేశం అంది. ఆ పొద్దంతా చర్చించుకుని సంకలనంలో చేర్చే రచనల్ని నాలుగో వంతుకు కుదించారు. మూడు పాళ్ళు తీసేసినప్పటికీ... ఎన్నిక చేసిన వాటి పట్ల లక్ష్మణ్‌కు సంతృప్తిగా లేదు. కాని పని ప్రారంభించాక మధ్యలో ఆపేయడం మరీ కష్టం అనిపించి ఊ కొట్టాడు.

ముగ్గురు ప్రఖ్యాత రచయితల్తో ముందుమాట వంటి సందేశాలు రాయించాలని నిర్ణయించారు. తద్వారా రచనల గౌరవం పెంచవచ్చుననుకున్నారు. ఆ సందేశాలు కొంచెం ప్రోత్సాహపూర్వకంగా ఉండాలని లక్ష్మణ్‌గారి మానసిక స్థితిని వివరిస్తూ లక్ష్మణ్‌కు తెలియకుండా అవిశ్రాంత, కావేరీలు ఒక లేఖ వారికి రాశారు.

బుంగరాజమ్మ చీల్చి చెండాడుతూ విమర్శ వంటి సందేశం పంపింది. అసలే స్వర్ణోత్సవాలు వగైరా అంటేనే తనకు నచ్చవు అనే మాటనూ జోడించింది. వినారె మాత్రం లక్ష్మణ్ రచనల్లోని అక్కడక్కడి మంచి పంక్తులు, భావాలు కోట్ చేస్తూ ప్రశంసాపూర్వకంగా చక్కని సందేశం పంపారు. మంచెకట్ల అనంతయ్య నుండి వచ్చిన సందేశం విలక్షణంగా ఉంది. కొన్ని వాక్యాలు లక్ష్మణ్ కంటతడిపెట్టించాయి. వాటిని డైరీలో ఇలా రాసుకున్నాడు...

".... అతడి జీవితమంతా ఇతరుల మెప్పు పొందాలనే ప్రయత్నానికే ఖర్చయిపోయింది. అతను జీవితమంతా సమాజానికి... రచనలకో వెచ్చించింది నిజమే. కానీ అతను సమాజంపైనా సాహిత్యంపైనా తనదంటూ ఏముద్రా వేయలేకపోయాడు. కాల పరీక్షకు నిలబడే రచనలు పిడికెడైనా లేవు అనేది సత్యమే. అయితే అది కేవలం అతడి తప్పుకాదు. అతడు పుట్టి పెరిగిన సమాజం, వర్గం, కులం పేదరికం, అతనిమీద విధించిన పరిమితులది. అతను పేరు కోసం పాకులాడాడు అని లోకం కోడై కూయవచ్చు. కానీ అతడు ఆత్మగౌరవం కోసం పోరాడాడు... అతని జీవితంలోని పరిణామాలన్నిటి మధ్య అంతసూత్రం అదే... అతను మనిషి కావడానికి ముప్పయ్యేళ్ళ జీవితాన్ని ఖర్చుపెట్టించింది ఈ దుర్మార్గ సమాజం, కులం, వర్గం. ఓడిపోయిన జీవితం గురించి కాదు బాధ పడవలసింది. రచనా రంగంలో ఇప్పుడతను పాతికేళ్ళ నవయువకుడు... రచయితగా ఇక నుండి గెల్చుకోవాల్సిన జీవితం గురించి ప్రయత్నం చేయకపోవడం గురించి బాధపడాలి... ఈ స్వర్ణోత్సవం సందర్భంగా ఇక సాహిత్యంలో తన స్థానాన్ని గెలుచుకోవడం కోసం ప్రతిజ్ఞ తీసుకోవాల్సి ఉంది. పునరంకితం కావాల్సి ఉంది..."

మిట్టపెల్ల లక్ష్మణ్ హృదయంలో ఏవో వెలుగులు ప్రసరించాయి. నిజమే... యాభై ఏళ్ళకే ఆగిపోయిన రచయితలున్నారు. యాభై ఏళ్ళ నుండే రచనలు ప్రారంభించి ప్రపంచ రచయితలైనవారున్నారు. ఒకటి రెండు ప్రక్రియలకే పరిమితమై ఆ ప్రక్రియలో తనదంటూ స్థానం ఏర్పరచుకున్నవారున్నారు. 'నీవు ఎంత రాశావనేది ముఖ్యం కాదు. ఏ ప్రక్రియలో ఎంతస్థానం సంపాదించుకున్నావు అనేదే నిన్ను నిలబెడుతుంది... నువ్వు ప్రక్రియను ఎంత ఉన్నతంగా నిలబడితే ఆ ప్రక్రియ ఆతర్వాత నిన్ను ఉన్నతంగా నిలబెడుతుంది...' ఎప్పుడో చదివినది గుర్తొచ్చింది. లక్ష్మణ్ మళ్ళీ మామూలు మనిషయ్యాడు. అవిశ్రాంతలా అందరినీ కలుపుకుపోయే ప్రయత్నాలు ప్రారంభించాడు... స్వర్ణోత్సవ సభకు ఆహ్వానించడం అందుకొక చక్కని అవకాశం అని గమనించాడు. ఇక అతని కలం ఆగలేదు... ఎన్నో ఉత్తరాలు... చక్కని ఆఫ్‌సెట్లో 'సావనీర్ కమ్ సెలెక్టెడ్ రైటింగ్స్' పుస్తకం తయారైంది. స్వర్ణోత్సవం సందర్భంగా తనకు సాహిత్యంలో గురువులైన వారినీ.. తమ ప్రాంతంలో కృషిచేసిన వారినీ, యువరచయితలనూ... ఏదో విధంగా సత్కరించి మెమొంటోలు ఇవ్వాలని సంపాదక వర్గం నిర్ణయించింది.

లక్ష్మణ్ స్వర్ణోత్సవ సభ ఏర్పాట్లన్నీ చక్కగా జరిగాయి. సభబాగా జరిగింది. ఒక జ్ఞాపికగా అంతా వీడియోలో చేరిపోతున్నది.... సభచాలా బాగా జరుగుతున్నందుకు అందరికీ ఎంతో తృప్తిగా ఉంది. సభానంతరం కవిసమ్మేళనం. చక్కని సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు ఏర్పాటు చేశారు. .. స్థానికుల్ని ప్రోత్సహించడం కోసం వీటిని రూపుదిద్దారు.. అది స్వర్ణోత్సవ సభలా లేదు. ఒక చక్కని సాహిత్య సదస్సులా సాగింది. చివరగా ధన్యవాదాలు తెలుపుతూ లక్ష్మణ్ తన ప్రసంగాన్ని ఇలా ముగించాడు...

"ఇకనుండి నా శేషజీవితాన్ని కేవలం రచనా రంగానికి కేటాయిస్తాను. అన్ని సంగాలు, ఉద్యమాలు నుండి ఈ రోజు నుండీ తప్పుకుంటున్నాను... విజ్ఞానం లేనిచోట అజ్ఞానమే జ్ఞానంగా అరుస్తుంది గాడిదలా.. మనపిల్లలు, ఎదగాలంటే కనీసం వెయ్యి పుస్తకాల్తోనైనా ప్రతి ఉద్యోగమే ధాపీ లైబ్రరీ నడపాలి... మనది గాడిదలా తృప్తి పడే బతుకు కాకూడదు... గాడిద ఎండకాలం బలుస్తుందని వానకాలం బక్కపడుతుందని ఒక జోకుంది. ఎండకాలం వెనక్కి తిరిగి చూసుకొని అబ్బాఎంతమేశాను అని ఎండిపోయిన భూమిని చూసి సంతోషిస్తుందట. ఆ సంతోషంతో బలుస్తుందట. వానాకాలంలో ఎంత తిన్నా అంతా పచ్చగానే కనపడేసరికి నేనేమి తినలేకపోయానే అనే రంథతో ఎంతతిన్నా బక్కపడుతుందట.. నేనింతకాలం.. ఇలా బతికాను.. వందలాది అచ్చ్రసులున్న ఈ డైరీని నాయినా పాత రచనల్ని ఇక్కడే అగ్నికి ఆహుతిచేస్తున్నాను... ఇకనుండి ప్రచారానికి దూరంగా సమూహంలో ఒంటరిగా బతకనీయండని కోరుతున్నాను..."

వేదిక పక్కనే కాలుతున్న కాగితాలు ఫ్యాన్ గాలికి పైకి లేస్తుంటే సభలో కలకలం రేగింది. వెక్కివెక్కి ఏడుస్తూ లక్ష్మణ్ ఒక్కసారిగా నొప్పి నొప్పిఅంటూ ఆ మంటలో తూలిపడిపోయాడు. గుండెపోటు... ఛాతీనొప్పి.. సభలో కలకలం.. లక్ష్మణ్‌కు గాయాలేమికాలేదు. వేదిక పక్కన పడుకోబెట్టారు. సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు అన్ని సజావుగానే సాగిపోయాయి.

ఆరాత్రి కావేరి నిద్రపోలేదు. ప్రచారం ... చర్చలు...కూడామనుషుల్ని ఇంతగా తినే స్థాయా.. అంటూ ఆలోచనలో పడింది... తాను నిజమైన రచయిత్రిగా ఎదగాలని తొలిసారిగా సీరియస్‌గా నిశ్చయించుకుంది... అయినా అవిశ్రాంత అంకుల్ లా జీవితంలో ఎదగడమే మొదటి ఆదర్శంగా ఉండాలి.

ఆమరుసటి రోజు కావేరి తాను అంతదాకా వద్దనుకున్న బ్యాంక్ ఆఫీసర్స్ పరీక్షకు ఫీజు కట్టేసింది. వర్గవాద దళితవాద స్త్రీవాద సాహిత్యాన్నంతా కట్టకట్టి అటక ఎక్కించేసింది... లక్ష్మణ్ ఇంటికి వెళ్ళడం మానేసింది... జీవితాన్ని గెల్చుకునే సలహాల కోసం అవిశ్రాంత ఇంటికి వెళ్ళడం ప్రారంభించింది...

లేడీడాక్టర్: చూడమ్మ లాయర్ల దగ్గర— డాక్టర్ల దగ్గర ఎదీ దాచకూడదు చెప్పమ్మా?
అమ్మాయి: అదే డాక్టర్ నేను చేసిన తప్పు ఆ కుర్ర లాయర్ దగ్గర ఏదీ దాచుకోకపోబట్టి ఇప్పుడు మీ దగ్గరకు వచ్చాను.
డాక్టర్: ఆ‌‌ఁఁ!!

—సునీల్ కుమార్
రైతుపేట